

*Абдуллаєв Максуд Фарі-огли,
студент за ОР «Бакалавр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Науковий керівник:
*Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРИНЦИП РІВНОСТІ З ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Принцип рівності з позиції Європейського Суду з прав людини в теоретико-правовому аспекті у своїх працях розглядає вчений Н.В. Теремцова [4], автор погоджується з її думкою в аспекті щодо дослідження становлення цього принципу потрібно брати до уваги більш вузькі положення конвенції, тому що принцип рівності можна розглядати також у розумінні рівного права на життя (ст. 2 Конвенції) [3]; рівного права для кожної людини на заборону катування, рабства та примусової праці проти неї (ст. ст. 3 – 4 Конвенції); рівного права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 Конвенції); рівного права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8 Конвенції) тощо.

Розглядаючи справи щодо порушення статті 2 Конвенції, Суд виходить з того, що зазначена стаття «... захищає право... без якого користування будь-якими правами та свободами, що гарантовано Конвенцією, було б ілюзорним» [8], і що «...це одна з основоположних статей Конвенції, щодо якої неприпустимі обмеження під час військових дій або надзвичайного стану, передбачені статтею 15. Разом зі статтею 3 вона гарантує одну з головних цінностей демократичних суспільств, які створили Раду Європи...» [9].

Зміст права на життя, тлумачився й уточнювався Судом у значній кількості справ. На думку Суду, стаття 2 покладає на державу два види зобов'язань – негативні, які полягають у тому, що держава має утримуватися від порушення зазначеного права, і позитивні, які вимагають від держави забезпечення захисту і реалізації права на життя: «...перше речення пункту 1 статті 2 зобов'язує державу не лише утриматися від навмисного і незаконного позбавлення життя, але й зобов'язує її також вживати необхідних заходів щодо охорони життя тих, хто перебуває під її юрисдикцією» [10].

Позитивний обов'язок передбачає, перш за все, обов'язок держави забезпечити охорону права на життя законом [11]. Слід зазначити, що право на життя та обов'язок його захищати проголошуються у конституціях майже всіх держав-учасниць. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини – це обов'язки держави, які вимагають від національних органів влади застосувати необхідні засоби для гарантування прав людини. Ці засоби можуть бути

юридичними, якщо на державу покладається обов'язок накладати санкції на осіб, які порушують Європейську конвенцію, або встановити юридичні правила для здійснення певного роду діяльності чи регламентації поведінки певних категорій осіб. Позитивні зобов'язання держави можуть включати й практичні засоби. Не тільки практичні а й похідні [7].

Наприклад, ст. 3 Конституції України також встановлено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Обов'язок держави щодо захисту права на життя встановлюється статтею 27 Основного Закону: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини...» [1].

За Конституцією Азербайджанської Республіки ст. 12 «Вища ціль держави» передбачено, що забезпечення прав і свобод людини і громадянина, гідного рівня життя громадянам Азербайджанської Республіки – вища мета держави (ч. 1). Права і свободи людини і громадянина, перелічені в Конституції, застосовуються відповідно до міжнародних договорів, учасницею яких є Азербайджанська Республіка (ч. 2) [2].

Розкриваючи позитивний обов'язок держави забезпечити охорону права на життя законом, Суд зазначає, що стаття 2 Конвенції зобов'язує державу забезпечити право на життя, «... шляхом закріплення кримінально-правових положень щодо припинення злочинів проти особистості, реалізація яких забезпечується державним апаратом, створеним з метою попередження, припинення і покарання за порушення зазначених положень» [12]. При цьому закони, спрямовані на захист права на життя мають формулюватися з таким ступенем однозначності, який дозволяє громадянам регулювати свою поведінку, а самі закони мають поширюватися як на дії приватних осіб, так і осіб, які діють від імені держави або в офіційній якості.

Позитивний обов'язок держави передбачає не лише прийняття відповідного закону (законів), але й реальні дії, спрямовані на забезпечення й захист життя окремої особистості. Держава порушує статтю 2 Конвенції, якщо «органи влади не зробили всього, що розумно очікувалося від них для запобігання реальної та безпосередньої загрози життю, про яку вони знали чи повинні були знати» [13].

Конвенція покладає на державу відповідальність за дії або бездіяльність органів державної влади та посадових осіб (зокрема, органів правопорядку, військовослужбовців та персоналу в'язниць); держава не несе відповідальності за дії приватних осіб, які спричинили позбавлення життя (ст. 2). Суб'єктом порушення права на життя можуть бути як посадові, так і приватні особи, однак в останньому випадку держава відповідатиме за порушення статті 2 Конвенції, якщо, наприклад, органи державної влади не попередили замах на вбивство, про підготовку до якого їм було заздалегідь відомо, або відмовилися проводити офіційне розслідування обставин смерті потерпілої особи.

Покладаючи на державу позитивний обов'язок щодо забезпечення права на життя, Конвенція не визначає конкретні засоби чи конкретні дії, які має здійснити держава. Єдиним критерієм того, чи виконала держава обов'язки за статтею 2 Конвенції є ефективність її дій у конкретній ситуації.

У ряді випадків реалізація позитивного обов'язку вимагає від держави здійснення превентивних заходів. Для виникнення позитивного обов'язку має бути встановлено, що органи влади знали або повинні були знати про існування реальної та нагальної загрози життю певної особи з боку третіх осіб, і що вони не вжили заходів у межах власних повноважень, які б відвернули загрозу» [13].

Автор погоджується з думкою вченого Н.В. Теремцової в аспекті, що визнання факту порушення ст. 2 у випадку застосування превентивних заходів, спрямованих на захист життя особи, залежить від конкретних обставин справи. При цьому Суд має відповісти на низку запитань щодо органів влади про існування ризиків для життя особи в державі.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 04.10.2019).
2. Конституция Азербайджанской Республики.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Документ 995_004, чинний, поточна редакція. Редакція від 02.10.2013, підстава - 994_002-13. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Теремцова Н. В. Актуальні проблеми Європейського Союзу. Розширення Європейського Союзу. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія «Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Київ, 2010. № 3 (16). С. 96–99.
5. Теремцова Н.В. Оверчук О.М. Теоретичне питання адаптації правової системи України до права ЄС в процесі правотворчості. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали IV Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції (м. Полтава, 23-24 жовтня 2019 року) : у 2-х ч. – Полтава : Россава, 2019. – Ч.1. – 193 с. УДК 340.11 (477) : 341.1 URL:///http://pli.nlu.edu.ua.
6. Теремцова Н. В. Теоретико-правові проблеми розширення Європейського Союзу: сучасний стан та перспективи. *Юридичний вісник*. 2011. No 1(18). с. 51–51.
7. *Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.»*, 2004. – Т.6: Т–Я.
8. *Pretty v. UK, Judgment of 29 April, 2002.*
9. *McCann and Others v. UK, Judgment of 27 September, 1995.*
10. *L.C.B. v. UK, Judgment of 9 June, 1998.*
11. *Sakici v. Turkey, Judgment of 8 July, 1999.*
12. *Cemil Kilic v. Turkey, Judgment of 23 March, 2000.*
Osman v. UK, Judgment of 28 October, 1998.